

The Evolution of Hindutva Discourse in Contemporary Political Sphere of India: An Approach to Critical Discourse Analysis (2014-2024)

Omid Babelian¹, Hamideh Molaei^{2*}, Maziar Mozaffari Falarti³

¹ PhD Student, Department of South and East Asia and Oceania Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Babelian.omid@ut.ac.ir

² Corresponding author: Associate Professor, Department of South and East Asia and Oceania Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: hmolaei@ut.ac.ir

³ Assistant Professor, Department of South and East Asia and Oceania Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: mmfalarti@ut.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received:

20 September 2024

Revised version

received:

12 October 2025

Accepted:

3 December 2025

Available online:

23 September 2026

Keywords:

Hindutva,
India domestic politics,
Bharatiya Janata Party
(BJP),
Narendra Modi,
Critical Discourse

Objective:

India, as one of the most diverse societies in the world, has consistently served as an arena of contestation between identity and political discourses. Drawing on the theoretical framework of Laclau and Mouffe and employing critical discourse analysis, this study examines the transformations of the Hindutva discourse in India's domestic politics. The article aims to answer the central question of how Hindutva is structured and how its signifiers are reflected in Indian domestic politics between 2014 and 2024. The findings reveal that this discourse, through the articulation of nodal points such as nation, culture, civilization, and territory, has sought to consolidate its hegemony over Indian national identity. Policies including the abrogation of Article 370 of the Constitution and the enactment of the Citizenship Amendment Act of 2019 have served as key instruments in reinforcing this process. At the same time, despite its expanding influence, the Hindutva discourse is marked by internal fissures and social resistance, rendering it an unfinished and evolving project. The study demonstrates that Hindutva is not merely a fixed ideology but a dynamic project that redefines the boundaries between tradition and modernity and intricately interweaves religion and politics in contemporary India. Adopting a critical and interdisciplinary approach, this research not only addresses an existing gap in the Persian- and region-specific literature on Hindutva but also contributes to a deeper understanding of identity and political dynamics in South Asia. At a broader level, it enriches theoretical debates on the nexus of religion, politics, and nationalism within comparative studies.

***Cite this article:** Babelian, Omid; Molaei, Hamideh; Mozaffari Falarti, Maziar (2026) "The Evolution of Hindutva Discourse in Contemporary Political Sphere of India: An Approach to Critical Discourse Analysis (2014-2024)", *Fasl' nāmeḥ-ye siyāsāt (Politics Quarterly)* 56, (3): 673-698, DOI: <https://doi.org/10.22059/JPQ.2026.402587.1008436>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

<https://doi.org/10.22059/JPQ.2026.402587.1008436>

Extended Abstract**Introduction**

India, as one of the world's most diverse and pluralistic societies, has long been a site of contestation among competing identity discourses. Religious, linguistic, cultural, and regional plurality have historically shaped the Indian nation, giving rise to multiple—and often conflicting—visions of national identity. Among these, the discourse of Hindutva has emerged as one of the most influential and contested projects of identity construction. Originating in the early twentieth century through figures such as V.D. Savarkar and M.S. Golwalkar, Hindutva articulated a vision of India as fundamentally a Hindu nation, seeking to redefine belonging through the prism of shared territory, culture, and civilizational heritage. This study examines the articulation, institutionalization, and reproduction of Hindutva during the decisive period between 2014 and 2024, marked by the consolidation of the Bharatiya Janata Party (BJP) under Prime Minister Narendra Modi. In this decade, Hindutva not only gained unprecedented salience in public discourse but also sought to stabilize itself as a hegemonic framework for defining Indian nationhood, culture, and citizenship. The research employs discourse theory as developed by Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, combined with critical discourse analysis, to interrogate how Hindutva constructs meaning, mobilizes symbolic resources, and negotiates power within India's contested socio-political terrain. Drawing on key concepts such as nodal points, chains of equivalence, floating signifiers, and antagonism, the analysis demonstrates that Hindutva functions as a dynamic and evolving discursive field. It articulates nation, culture, civilization, and territory in ways that both generate symbolic cohesion around Hindu identity and demarcate boundaries vis-à-vis minority communities, particularly Muslims, who are discursively constructed as the constitutive other. This dual process of inclusion and exclusion lies at the core of the Hindutva hegemonic project.

Methodology

The study highlights several mechanisms through which Hindutva consolidates its centrality. Legal and political interventions—such as the abrogation of Article 370, which revoked Jammu and Kashmir's special constitutional status, and the Citizenship Amendment Act of 2019—exemplify the use of state power to reshape notions of citizenship and belonging. Simultaneously, cultural and religious symbolism, most prominently the construction of the Ram Temple in Ayodhya, provides powerful affective and historical anchors that link political authority to civilizational continuity. Beyond the formal political sphere, the discourse of Hindutva permeates everyday life through media narratives, educational reforms, popular culture, and emerging cultural forms such as H-Pop (Hindutva pop music). Bollywood cinema, in particular, has become a crucial site for disseminating Hindutva-inflected narratives, often through the reimagining of history, the glorification of Hindu heroes, and the demonization of minorities. A notable feature of contemporary Hindutva is its adaptive flexibility. While earlier formulations emphasized exclusivist notions of Hindu nationhood, more recent articulations—particularly those advanced by figures such as Ram Madhav—have framed Hindutva as a broader civilizational paradigm. This strategy seeks to reconcile cultural authenticity with modernity and exclusivity with conditional inclusivity, projecting Hindutva not merely as a rigid ideology but as a capacious framework

capable of absorbing dissenting or minority voices, provided they accept the primacy of Hindu culture. Such discursive maneuvers strengthen Hindutva's claim to ideological legitimacy and broaden its political appeal.

Result and discussion

The findings suggest that Hindutva is neither a static nor a monolithic doctrine but rather an unfinished and contested discourse, continuously reshaped by internal tensions and external resistance. Its power lies in the ability to rearticulate nodal points, deploy state and cultural institutions, and inscribe symbolic meanings into the social fabric. Yet, it remains challenged by secular, liberal, and minority perspectives that contest its universality and resist its hegemonic claims. By tracing these dynamics, the study demonstrates how nationalist discourses in plural societies negotiate identity, hierarchy, and power in an age of globalization. Ultimately, the trajectory of Hindutva between 2014 and 2024 exemplifies the intricate entanglement of religion and politics in contemporary India.

Conclusion

The analysis reveals how cultural and civilizational narratives can be mobilized to redefine national belonging, produce internal and external others, and assert hegemonic influence over political imagination. Understanding this evolving discourse is therefore essential not only for analyzing the transformations of Indian democracy but also for advancing broader theoretical debates on discourse, nationalism, and identity construction in complex, plural, and globalized contexts.

تحول گفتمان هندوتوا در سیاست معاصر هند: رویکردی در تحلیل انتقادی گفتمان (۲۰۱۴-۲۰۲۴)

امید بابلیان^۱، حمیده مولایی^{۲*}، مازیار مظفری فلارتی^۳

^۱ دانشجوی دکتری، گروه مطالعات جنوب و شرق آسیا و اقیانوسیه، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
رایانامه: Babelian.omid@ut.ac.ir

^۲ نویسنده مسئول: دانشیار، گروه مطالعات جنوب و شرق آسیا و اقیانوسیه، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
رایانامه: hmolaei@ut.ac.ir

^۳ استادیار، گروه مطالعات جنوب و شرق آسیا و اقیانوسیه، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
رایانامه: mmfalarti@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:	هند به عنوان یکی از متکثرترین جوامع جهان، همواره عرصه جدال گفتمان‌های هویتی و سیاسی بوده است. این پژوهش با بهره‌گیری از چارچوب نظری لاکلاو و موف و روش تحلیل گفتمان انتقادی، به بررسی تحولات گفتمان «هندوتوا» در سیاست داخلی هند می‌پردازد. این مقاله به دنبال یافتن پاسخ به این پرسش اصلی است که هندوتوا بر پایه چه دال‌هایی شاکله‌بندی شده و این دال‌ها چگونه در سیاست داخلی هند در بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ بازتاب یافته‌اند؟ یافته‌ها نشان می‌دهد که این گفتمان با مفصل‌بندی دال‌هایی همچون ملت، فرهنگ، تمدن و سرزمین، در پی تثبیت هژمونی خود بر هویت ملی هند بوده است. سیاست‌هایی مانند لغو ماده ۳۷۰ قانون اساسی و تصویب قانون شهروندی ۲۰۱۹، همراه با بازنمایی‌های رسانه‌ای و فرهنگی، ابزارهایی برای تقویت این روند بوده‌اند. در عین حال، گفتمان هندوتوا با وجود گسترش نفوذ خود، درگیر شکاف‌های درونی و مقاومت‌های اجتماعی است که آن را به یک فرایند ناتمام و در حال شدن بدل می‌سازد. این مطالعه نشان می‌دهد که هندوتوا نه صرفاً یک ایدئولوژی ثابت، بلکه پروژه‌ای پویا است که مرز میان سنت و مدرنیته را بازتعریف کرده و دین و سیاست را در هند معاصر به گونه‌ای پیچیده در هم تنیده است. این پژوهش با رویکردی انتقادی و میان‌رشته‌ای، ضمن پرکردن خلأ موجود در ادبیات فارسی و منطقه‌ای درباره هندوتوا، به فهم عمیق‌تر پویایی‌های هویتی و سیاسی در جنوب آسیا یاری می‌رساند و در سطح فراملی به غنای مباحث نظری پیرامون پیوند دین، سیاست و ملی‌گرایی در مطالعات تطبیقی غنا می‌بخشد.
تاریخ دریافت:	۱۴۰۴/۰۶/۲۹
تاریخ بازنگری:	۱۴۰۴/۰۷/۲۰
تاریخ پذیرش:	۱۴۰۴/۰۹/۱۲
تاریخ انتشار:	۱۴۰۵/۰۷/۰۱
کلیدواژه‌ها:	هندوتوا، سیاست داخلی هند، حزب بهاراتیا جاناتا، نارندرا مودی، هویت ملی، گفتمان انتقادی، ملی‌گرایی هندو.

* استناد: بابلیان، امید؛ مولایی، حمیده؛ مظفری فلارتی، مازیار (۱۴۰۵). تحول گفتمان هندوتوا در سیاست معاصر هند: رویکردی در تحلیل انتقادی گفتمان (۲۰۱۴-۲۰۲۴)، فصلنامه سیاست، ۵۶ (۳)، ۶۷۳-۶۹۸.
<http://doi.org/10.22059/JPQ.2026.402587.1008436>

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

مقدمه

هند، به عنوان یکی از متکثرترین جوامع جهان، همواره بستر تلاقی گفتمان‌های متنوع و بعضاً متعارض بوده است. این کشور با وجود تنوع بی‌نظیر زبانی، دینی، قومی و فرهنگی، از دیرباز صحنه‌ای برای شکل‌گیری و رقابت ایدئولوژی‌های گوناگون بوده است که هر یک به نوعی در پی تعریف «ملت» و «هویت ملی» هندوستان بوده‌اند. در این میان، «هندوتوا» به عنوان یک پروژه هویت‌ساز و ملی‌گرایانه، از اوایل قرن بیستم میلادی شکل گرفت و با ارائه تعریفی خاص از هویت هندی، تلاش کرد تا خود را به گفتمان غالب در سپهر سیاسی و اجتماعی این کشور تبدیل کند. ریشه‌های فکری این گفتمان را می‌توان در آثار متفکرانی چون وینایاک دامودار ساوارکار و ام. اس. گولوالکار پی گرفت که هر یک با رویکردی خاص، به بازتعریف مفهوم «هندو» و «هندوستان» پرداختند. ساوارکار در کتاب بنیادین خود *هندوتوا: یک هندو کیست؟* (Savarkar, 1923) این مفهوم را نه صرفاً دینی، بلکه به عنوان یک بنیان فرهنگی و تمدنی جامع تعریف می‌کند و استدلال می‌کند که هندوها به دلیل اشتراک در میراث تاریخی، فرهنگی و زبانی، یک ملت واحد را تشکیل می‌دهند. این نگرش به نوعی سنگ‌بنای تقابل هندوتوا با اقوام ادیان دیگر را فراهم آورد.

در دهه‌های اخیر و به ویژه با روی کار آمدن حزب بهاراتیا جاناتا به رهبری نارندرا مودی در سال ۲۰۱۴، گفتمان هندوتوا به شکلی بی‌سابقه به یکی از اصلی‌ترین نیروهای شکل‌دهنده سیاست داخلی هند تبدیل شده است. این تحول نشان‌دهنده فرایند فزاینده نفوذ ایدئولوژی‌های راست‌گرای هندو در نهادهای حکومتی و فضای عمومی است. گفتمان هندوتوا در دوران مودی نه تنها سعی در بازتعریف هویت ملی هند بر پایه مفاهیم تمدنی و فرهنگی هندو دارد، بلکه در تلاش است تا ساختارهای سیاسی، اجتماعی و حتی اقتصادی کشور را نیز بر اساس چارچوب‌های ایدئولوژیک خود بازسازی کند. این پروژه شامل بازنگری در نظام آموزشی، تغییرات در قوانین شهروندی و حتی تأثیرگذاری بر محتوای رسانه‌ها و فرهنگ عامه است. با این حال، علی‌رغم این تلاش‌ها برای تثبیت هژمونی، گفتمان هندوتوا، برخلاف تصور اولیه آن به عنوان یک ایدئولوژی یکپارچه و فاقد تناقض، در واقع واجد شکاف‌های درونی است و دال‌های آن حتی در میان حامیانش نیز محل منازعه‌اند.

از یک سو، تلاش گسترده‌ای صورت گرفته است تا هندوتوا به عنوان گفتمان هژمونیک در سپهر سیاسی هند تثبیت شود و مفاهیمی چون «هندوی واحد» و «سرزمین مادری مقدس» به عنوان دال‌های مرکزی مشروعیت یابند. اما از سوی دیگر، ماهیت چندفرهنگی و چنددینی جامعه هند، که از تنوع بی‌نظیری در زبان، مذهب، قومیت و سنت‌های اجتماعی برخوردار است، مانعی جدی در برابر هژمونی کامل و بی‌چون و چرای این گفتمان ایجاد کرده است. این مقاومت‌ها و

شکاف‌های درونی، به ویژه در میان گروه‌های مختلف حامی هندوتوا و همچنین در مواجهه با گفتمان‌های سکولار و حقوق اقلیت‌ها، نشان می‌دهد که این ایدئولوژی هنوز به یک نقطه پایانی و تثبیت‌شده نرسیده است. گفتمان هندوتوا در حال تکامل بوده و حتی در میان حامیان آن، بر سر دال‌های مرکزی و اولویت‌های ایدئولوژیک اختلافاتی وجود دارد که پویایی آن را نمایان می‌سازد. شکاف علمی ادبیات این موضوع در فقدان تحلیل‌های گفتمانی عمیق درباره‌ی نحوه‌ی بر ساخت هویت ملی و «دیگری» در گفتمان هندوتوا نهفته است. بیشتر مطالعات پیشین به ابعاد تاریخی یا سیاسی این جریان پرداخته‌اند، بی‌آن‌که سازوکارهای زبانی و گفتمانی تولید معنا در آن را واکاوی کنند. این مقاله با به‌کارگیری چارچوب نظری لاکلاو و موف می‌کوشد این خلأ را پر کرده و نشان دهد چگونه گفتمان هندوتوا از طریق مفصل‌بندی مفاهیمی چون «هندو»، «ملت» و «دشمن»، نظم نمادین خاصی از هویت ملی هند را بازتولید می‌کند. این پژوهش تلاشی است برای نشان دادن این نکته که هندوتوا نه یک پروژه تثبیت‌شده و کامل، بلکه یک فرایند در حال شدن است؛ فرایندی که در مسیر خود، هم با چالش‌های درونی و هم با موانع اجتماعی و سیاسی مهمی مواجه است.

با توجه به پیش‌زمینه‌های فوق، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش بنیادین است که هندوتوا بر پایه چه دال‌هایی شاکله‌بندی شده و این دال‌ها چگونه در سیاست داخلی هند در بازه ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ بازتاب یافته‌اند؟ برای تحلیل این گفتمان، از چارچوب نظری گفتمان لاکلاو و موف بهره خواهیم گرفت. این چارچوب نظری به ما امکان می‌دهد تا گفتمان هندوتوا را به عنوان تلاشی برای ایجاد هژمونی در فضای سیاسی هند تحلیل کنیم و چگونگی تلاش برای ایجاد یک دال مرکزی به نام «هویت هندو» را توضیح می‌دهد. این تحلیل شامل بررسی مفاهیمی چون دال‌های شناور، زنجیره هم‌ارزی و منطق حذف در گفتمان هندوتوا خواهد بود. همچنین در این پژوهش از روش تحلیل گفتمان با رویکرد لاکلاو و موف استفاده شده است. این رویکرد که بر مبنای سنت پساساختارگرایی شکل گرفته، زبان را نه صرفاً ابزار بازنمایی واقعیت بلکه عرصه‌ی بر ساخت آن می‌داند. از این منظر، هویت‌ها، ارزش‌ها و مرزهای سیاسی محصول فرایند مفصل‌بندی گفتمان‌ها هستند و معنا همواره در تعامل و تقابل میان دال‌ها شکل می‌گیرد. انتخاب این روش به این دلیل است که گفتمان هندوتوا ماهیتی به غایت ایدئولوژیک و هویت‌ساز دارد و بررسی آن نیازمند روشی است که بتواند منطق‌های برساختی قدرت و هویت را آشکار کند.

در ادامه این مقاله، ابتدا به بنیان‌های نظری و ایدئولوژیک گفتمان هندوتوا و شکل‌گیری دال‌های اصلی آن پرداخته می‌شود. سپس، چگونگی بازسازی گفتمان هندوتوا در دوران معاصر، با تمرکز بر نقش حزب بی‌جی‌پی و سازمان‌های مرتبط مانند آراس‌اس و تأثیر سیاست‌های دولت

مودی در تثبیت آن، مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش‌های بعدی، پیامدهای اجتماعی و سیاسی این گفتمان، از جمله خشونت، دیگری‌سازی و بازنمایی در فرهنگ عامه (مانند سینمای بالیوود و موسیقی هندوتوا پاپ)^۱، تحلیل خواهد شد. در نهایت، با جمع‌بندی مباحث، به یک نتیجه‌گیری جامع در مورد پویایی و وضعیت گفتمان هندوتوا در سیاست داخلی هند ارائه می‌شود.

ادبیات پژوهش

تحلیل گفتمان هندوتوا به عنوان یکی از پیچیده‌ترین و تأثیرگذارترین پدیده‌های سیاسی و اجتماعی در هند معاصر، نیازمند بررسی چندجانبه‌ای است که ابعاد نظری، ایدئولوژیک، اجتماعی و رسانه‌ای آن را به طور جامع واکاوی کند. این گفتمان نه تنها ریشه‌های عمیقی در تاریخ و فرهنگ هندی دارد، بلکه در سال‌های اخیر به نیرویی مسلط در سیاست داخلی هند تبدیل شده است. ادبیات پژوهش در این زمینه، تلاش‌های فکری متعددی را در جهت فهم سازوکارها و پیامدهای هندوتوا نشان می‌دهد که در ادامه به برخی از مهمترین آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. بنیان‌های نظری و ایدئولوژیک گفتمان هندوتوا

ریشه‌های گفتمان هندوتوا به اوایل قرن بیستم بازمی‌گردد؛ جایی که وی. دی. ساوارکار در کتاب *هندوتوا* هویت هندو را نه صرفاً دینی، بلکه بنیانی فرهنگی-تمدنی و مبتنی بر «خاک مادری» به عنوان محوری‌ترین دال آن تعریف می‌کند (Savarkar, 1969). در ادامه، ام. اس. گولوالکار در *اندیشه‌ها* با معرفی اقلیت‌ها به‌ویژه مسلمانان به عنوان «دیگری» و تهدیدی برای خلوص فرهنگی، بر لزوم پیروی آنان از فرهنگ غالب تأکید می‌ورزد (Golwalkar, 1980)؛ هم‌زمان، پژوهش‌های بیبین چاندرا پال در *روح ملی‌گرایی* (Pal, 1910) و ام. ک. هالدار در *رسانس و واکنش در قرن نوزدهم بنگال* (Halder, 1977) نشان می‌دهند که چگونه اندیشه‌های قرن نوزدهم مبنای ایدئولوژیک هندوتوا و تقابل با استعمار و غرب‌گرایی را شکل داده‌اند. در عصر حاضر نیز رام مادهاو در *پارادایم هندوتوا: اومانیسیم یکپارچه و جست و جو برای جهان بینی غیرغربی* کوشیده است با ارتقای این اندیشه به یک پارادایم تمدنی و فلسفه جامع در برابر استعمار فکری غرب، هندوتوا را از ایدئولوژی سخت‌گیرانه به چارچوبی گفتمانی، منعطف‌تر و تطبیق‌پذیرتر تبدیل کند (Madhav, 2021).

۱. موسیقی «هندوتوا پاپ» یا H-pop یک سبک جدید موسیقایی در هند است که جنبه‌های پاپ و عامه‌پسند را با ایدئولوژی ملی‌گرایانه‌ی هندو (هندوتوا) ترکیب می‌کند.

۲. تحول هندوتوا به نیروی سیاسی-اجتماعی

گفتمان هندوتوا به تدریج از یک ایدئولوژی فرهنگی به یک برنامه عملی در سیاست هند تبدیل شد. دین دیال اوپادهیای در کتاب *دفتر خاطرات سیاسی* (۱۹۶۸) نشان می‌دهد که هندوتوا نه تنها باید پاسدار فرهنگ هندو باشد، بلکه باید به عنوان یک فلسفه جامع اجتماعی و سیاسی برای بازسازی کشور عمل کند (Upadhyaya, 1965). او معتقد بود که وحدت فرهنگی و اقتصادی هندوها، بنیان اصلی تقویت قدرت ملی است. دینانجای کر در کتاب *ویر ساوارکار* (۱۹۶۹) بر نقش ساوارکار در ترجمه ایدئولوژی هندوتوا به یک برنامه سیاسی تمرکز دارد و توضیح می‌دهد که چگونه این ایده‌ها به استراتژی‌های حزب بهاراتیا جاناتا و جنبش‌های ناسیونالیستی تبدیل شدند (Savarkar, 1969). جیوترمایا شارما در کتاب *هندوتوا: کاوش در ایده ملی‌گرایی هندو* (۲۰۰۳) تحول هندوتوا را از یک ایدئولوژی نخبگانی به یک نیروی سیاسی-اجتماعی تحلیل کرده است. او تأکید می‌کند که در این فرآیند، هندوتوا با ابزارهایی چون بازتولید تاریخی و بازنمایی رسانه‌ای، موفق به تثبیت خود به عنوان گفتمان هژمونیک شده است (Sharma, 2003).

۳. گفتمان مخالف هندوتوا؛ گفتمان گاندی

در برابر گفتمان هندوتوا، سنت‌های دیرپای روشنفکری و سیاسی هند مدرن، از گاندی مدنی تا نهرو سکولار، به عنوان صدای اولیه مقاومت عمل کرده‌اند؛ آن‌ها بر پلورالیسم اخلاقی، مدنی و حقوقی تأکید دارند و روایت قومی - دینی واحد را به چالش می‌کشند. گاندی در آثارش بر ارزش‌هایی چون مدارا و مخالفت با سیاست هویتی تأکید می‌کند و نهرو در کشف هند (Nehru, 1946) استدلال می‌کند که هویت ملی هند باید مبتنی بر تنوع تاریخی و فرهنگی باشد، نه هژمونی یک گفتمان مذهبی.

در دهه‌های اخیر صدای روشنفکران، تاریخ‌نویسان و سیاستمداران لیبرال، از جمله آکادمیک‌ها و نویسندگانی مانند آمارتیا سن (Sen, 2005) و رومیلا تاپر، و همچنین حزبمداران و نویسندگان هندو که از داخل مذهب به نقد «هندو ناسیونالیسم» پرداخته‌اند، نقش مهمی در واکاوی گفتمان هندوتوا ایفا کرده‌اند. شاشی تارور (Tharoor, 2018) در کتاب و مقالاتش تلاش کرده بحث را درون خود سنت هندو پیش ببرد و نسخه‌ای از هویت دینی را پیشنهاد کند که با دموکراسی و حقوق برابر قابل جمع باشد؛ از سوی دیگر پژوهشگران سیاسی مثل کریستف جفرلوت (Jaffrelot, 1998) ساختارها و تاریخ جنبش‌های هندوگرایانه را تحلیل کرده‌اند تا نشان دهند این گفتمان چگونه به سیاست‌ورزی حزبی و سازمانی تبدیل شده است.

این مقاومت فکری و مدنی نه تنها در متون و نطق‌های دانشگاهی باقی مانده بلکه در عرصه سیاست داخلی نیز بازتاب یافته است: نهادهای قضایی، مطبوعات مستقل، سازمان‌های مدنی و اپوزیسیون حزبی اغلب به‌عنوان خطوط دفاعی در برابر تلاش برای نرمال‌سازی سیاست هویتی عمل کرده‌اند؛ هم‌زمان تحلیل‌های خبری و پژوهشی نشان می‌دهد که طی سال‌های اخیر هندوتوا از حاشیه به عرصه مرکزی سیاست رسیده و همین امر، واکنش شدیدتری از این صدای مقاومت طلبیده است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، بنیادی-توسعه‌ای و از نظر ماهیت و روش، یک پژوهش کیفی از نوع تحلیل گفتمان انتقادی-پساساختاری است. با توجه به اینکه مسئله اصلی پژوهش کالبدشکافی نحوه بازتولید ایدئولوژی، بازتعریف مفاهیم و تثبیت هژمونی گفتمان «هندوتوا» طی سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ است، روش‌شناسی آن بر یک الگوی تلفیقی متکی است. در این چارچوب اجرایی، از رویکرد انتقادی فرکلاف جهت پیوند دادن سطح متن به زمینه‌های قدرت و رویه‌های اجتماعی-سیاسی استفاده شده و هم‌زمان ابزارهای تحلیلی نظریه گفتمان لاکلا و موف برای استخراج منطق مفصل‌بندی، دال‌ها، زنجیره هم‌ارزی و مرزبندی‌های گفتمانی به کار گرفته شده‌اند. منطق تحلیلی پژوهش بر این اصل استوار است که متون متصل به هندوتوا صرفاً بازنمون‌های زبانی خنثی نیستند، بلکه رویه‌هایی گفتمانی‌اند که قدرت را می‌سازند و هژمونیک می‌کنند. بر این اساس، تحلیل متون در دو سطح پیوسته شامل «سطح متنی و بینامتنی» (استخراج استعاره‌های کلیدی، مفاهیم محوری و نحوه وام‌گیری و بازسازی متون تاریخی-مذهبی نظیر آثار ساوارکار در متون سیاسی معاصر مانند آثار رام مدهاو) و «سطح مفصل‌بندی و ساختار گفتمانی» (شناسایی نحوه گره خوردن این مفاهیم حول دال‌های مرکزی، شکل‌گیری زنجیره هم‌ارزی و فرایند دیگری‌سازی جهت ایجاد تقابل‌های گفتمانی) سامان یافته است.

گردآوری داده‌ها در این مقاله کاملاً مبتنی بر اسناد و متون دست‌اول بوده و نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و معیاری انجام شده است. معیارهای اصلی در گزینش متون شامل ارتباط مستقیم با بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴، میزان مرجعیت و تاثیرگذاری سند در ساختار فکری یا اجرایی حزب حاکم و کارکرد آن در بازنمایی منازعات گفتمانی بوده است. بر این اساس، پیکره متنی پژوهش در چهار دسته اصلی انتظام یافته است: نخست، متون پایه و نظری دستگاه گفتمانی شامل آثار بنیادی نظریه‌پردازان مانند کتاب هندوتوا اثر ساوارکار (Savarkar, 1923) و متون بازسازی‌شده معاصر نظیر پارادایم هندوتوا اثر رام مدهاو (Mashav, 2021)؛ دوم، متون خطابی و بیانیه‌های سیاسی شامل سخنرانی‌های رسمی، مواضع و بیانیه‌های حزب حاکم

(بی‌جی‌پی) و سازمان‌های همسو؛ سوم، متون اسنادی و سیاست‌گذاری شامل مصوبات و اسناد کلیدی کلان از جمله اسناد مرتبط با لغو وضعیت ویژه کشمیر (ماده ۳۷۰) و قانون اصلاحات شهروندی (CAA)؛ و چهارم، متون پادگفتمانی یا منتقد شامل مواضع و نوشته‌های شاخص‌ترین منتقدان (مانند آثار و سخنرانی‌های شاشی تارور) به عنوان نمایندگان گفتمان رقیب جهت تحلیل دال‌های شناور و مواضع منازعه.

تحلیل داده‌های گردآوری‌شده طی یک پروسه تدریجی صورت پذیرفته است که شامل پیاده‌سازی و استخراج اولیه واژگان و استعاره‌های تکرارشونده، مقوله‌بندی داده‌ها در قالب دال‌های شناور و مرکزی، و در نهایت کالبدشکافی مفصل‌بندی و ضدیت گفتمانی از طریق بازسازی زنجیره هم‌ارزی و تحلیل نحوه به حاشیه راندن گفتمان کثرت‌گرایی سنتی (گاندی-نهری) بوده است.

چارچوب نظری: نظریه گفتمان لاکلاو و موف

نظریه گفتمان ارنستو لاکلاو و شانتال موف یکی از مهم‌ترین رویکردهای پسامارکسیستی در علوم سیاسی و اجتماعی است که نخستین بار در کتاب هژمونی و راهبرد سوسیالیستی (Laclau & Mouffe, 1985) مطرح شد. این نظریه با فاصله گرفتن از نگاه تقلیل‌گرایانه‌ی مارکسیسم کلاسیک به طبقه و اقتصاد، بر این باور است که معنا، هویت و قدرت در بستر گفتمان‌ها ساخته و بازتولید می‌شوند. از این منظر، زبان صرفاً وسیله‌ای برای بازنمایی واقعیت نیست، بلکه خود واقعیت اجتماعی را می‌سازد و تثبیت یا به چالش کشیدن روابط قدرت از خلال گفتمان‌ها صورت می‌گیرد. به همین دلیل، سیاست در نظر لاکلاو و موف نه تنها رقابت بر سر منابع مادی بلکه رقابت دائمی بر سر معنا و تثبیت هویت‌های جمعی است.

در این چارچوب، مفهوم هژمونی جایگاهی محوری دارد. هژمونی به فرایندی اشاره می‌کند که در آن یک گفتمان توانسته با پیوند دادن دال‌های پراکنده و ایجاد زنجیره‌ای از معانی هم‌سو، خود را به‌عنوان قرائت «طبیعی» و «فراگیر» از جهان اجتماعی تثبیت کند. اما هیچ هژمونی‌ای قطعی و نهایی نیست و همواره در معرض چالش گفتمان‌های رقیب قرار دارد. از این رو، گفتمان‌ها عرصه‌ای پویا، سیال و منازعه‌آمیزند که در آن هویت‌ها ساخته می‌شوند، دگرگون می‌گردند و به واسطه‌ی نزاع دائمی بر سر معنا، ثباتی موقت و ناپایدار پیدا می‌کنند (Laclau & Mouffe, 1985).

عملیاتی کردن نظریه گفتمان

نظریه گفتمان لاکلاو و موف (Laclau & Mouffe, 1985) به دلیل تمرکز بر برساخت گفتمانی هویت‌های سیاسی و نزاع بر سر دال‌های مرکزی (بر خلاف تمرکز فرکلاف بر ساختارهای نهادی و فوکو بر تبارشناسی دانش) چارچوب مناسبی برای تحلیل گفتمان هندوتوا فراهم می‌سازد. مفاهیم کلیدی این نظریه عبارتند از:

- ۱) مفصل‌بندی به عنوان فرایند پیوند دادن عناصر برای خلق معنای تازه در ترکیب نمادهای دینی و مسائل سیاسی-اجتماعی (Savarkar, 1923:89; Laclau & Mouffe, 1985: 113 & 120);
- ۲) نقطه عقده‌ای و دال شناور که در آن «هندوتوا» دال مرکزی است و دال‌های شناوری مانند «ملت» محل نزاع هستند (Savarkar, 1923:44, 88; Jorgensen & Philips, 2002);
- ۳) عناصر و دال‌های شناور به عنوان نشانه‌های تثبیت‌نشده که طی مفصل‌بندی به دال تبدیل می‌شوند (Laclau & Mouffe, 1985: 105);
- ۴) انسداد به معنای تلاش برای تثبیت معنا و محدود کردن «ملت» به هویت هندو (Jorgensen & Philips, 2002: 28);
- ۵) میدان گفتمانی شامل معانی کنار گذاشته‌شده‌ای که زمینه‌ساز گفتمان‌های بدیل می‌شوند (Laclau & Mouffe, 1985);
- ۶) دال تهی نظیر «بهارات» که برای بسیج نیروها با مضامین گوناگون پر می‌شود (Savarkar, 1923, 96);
- ۷) زنجیره هم‌ارزی برای گرد هم آوردن مسائل فرهنگی، دینی و امنیتی جهت ساخت روایت واحد (Savarkar, 1923, 100);
- ۸) هژمونی از طریق حاشیه‌راندن صداها و سکولار و تثبیت هندوئیسم (Savarkar, 1923, 85);
- ۹) تعارض یا آنتاگونیسم در قالب مرزبندی «ما/دیگری» میان گفتمان هندومحور و سکولار (Savarkar, 1923, 121; Laclau & Mouffe, 1985: 112-116);
- ۱۰) رابطه غیرثابت دال و مدلول که به واژگانی چون آزادی معانی متغیری می‌دهد (Laclau & Mouffe, 1985: 105; Soltani, 2005: 75-80; Howarth, 2018: 164);
- ۱۱) هویت به عنوان امری برساخته و محصول شبکه معانی در تقابل با «دیگری» (Laclau & Mouffe, 1985: 115);
- ۱۲) برجسته‌سازی و به حاشیه‌راندن جهت تضعیف روایت‌های رقیب؛
- ۱۳) واسازی برای گشودن فضای معانی بدیل هنگام به چالش کشیده شدن هژمونی (Howarth, 2018);

(۱۴) اسطوره‌سازی و استعاره با خلق اسطوره «ملت هندو یکپارچه» برای ایجاد پیوند عاطفی (Laclau, 1993):

(۱۵) قدرت، موقعیت سوژه و فاعلیت سیاسی که نشان می‌دهد سوژه‌ها در شرایط بحرانی می‌توانند هژمونی مسلط را به چالش بکشند (Nash, 2010: 41–42; Soltani, 2005: 110–112).

شکل‌گیری و تکامل گفتمان هندوتوا

کتاب *هندوتوا: یک هندو کیست؟*^۱ اثر وی. دی. ساوارکار (۱۹۶۹) را می‌توان سنگ‌بنای ایدئولوژی هندوتوا دانست. این اثر، هندوتوا را نه به‌عنوان صرف یک مذهب، بلکه به‌عنوان یک پروژه هویتی، فرهنگی، و سیاسی معرفی می‌کند که هدف آن بازتعریف ملی‌گرایی در چارچوب ناسیونالیسم هندو است. ساوارکار در این کتاب، سه دال مرکزی برای هویت «هندو» مطرح می‌کند که شاکله اصلی این گفتمان را شکل می‌دهند:

(۱) سرزمین مشترک^۲: در این دیدگاه، هند به‌عنوان «سرزمین اجدادی» هندوها معرفی می‌شود. این مؤلفه، یک رابطه احساسی و نمادین میان سرزمین و هویت جمعی ایجاد می‌کند و در گفتمان هندوتوا، ملت هند را نه بر اساس مرزهای مدرن، بلکه بر اساس تاریخ و اسطوره‌شناسی هندو تعریف می‌کند.

(۲) فرهنگ مشترک^۳: ساوارکار، «هندو بودن» را نه فقط به مذهب، بلکه به یک میراث فرهنگی، تاریخی، و زبانی گره می‌زند. در این روایت، زبان سانسکریت و متون مقدس هندو (مانند وداها و مهابهاراتا) به‌عنوان ارکان بنیادین فرهنگ هندو تعریف می‌شوند.

(۳) ملت هندو^۴: این مؤلفه، هندو بودن را به یک مفهوم سیاسی و ملی گسترش می‌دهد. در این گفتمان، «ملت هند» همان «ملت هندو» تلقی می‌شود، و گروه‌هایی که به مراکز قدرت خارجی (مانند مکه و واتیکان) وابسته‌اند، به‌عنوان دیگری‌های نامشروع تعریف می‌شوند (Savarkar, 1969).

این سه دال مرکزی، گفتمان هندوتوا را در تقابل با «دیگری» – که اغلب مسلمانان و مسیحیان هستند – تعریف می‌کنند. ساوارکار استدلال می‌کند که این «دیگران» به‌دلیل بیگانگی فرهنگی و دینی، نمی‌توانند بخشی از ملت هند باشند. این منطق طرد و مرزبندی هویتی، بعدها در سیاست‌های هندوتوا و جنبش‌های راست‌گرای هندو، از جمله حزب بی‌جی‌پی و سازمان آراس‌اس تثبیت شد (Jaffrelot, 2021).

1. Hindutva: Who is a Hindu?

2. Pitribhu

3. Sanskritibhu

4. Rashtrabhu

نظریه گفتمان لاکلاو و موف (Laclau & Mouffe, 1985) چارچوبی قوی برای تحلیل نحوه شکل‌گیری، تثبیت، و هژمونیک شدن گفتمان هندوتوا ارائه می‌دهد. بر اساس این نظریه، هر گفتمان سیاسی دارای یک دال مرکزی است که معنای سایر دال‌های شناور را در یک زنجیره هم‌ارزی تثبیت می‌کند. در گفتمان اولیه هندوتوا، «هندو بودن» به‌عنوان دال مرکزی قرار می‌گیرد و سایر عناصر هویتی — نظیر فرهنگ، تاریخ، زبان، و ملت — به‌گونه‌ای به این دال پیوند می‌خورند که یک هویت یکپارچه و منسجم را بسازند.

۱) زنجیره هم‌ارزی: ساوارکار تلاش می‌کند عناصر مختلف فرهنگی و سیاسی (مانند سرزمین، مذهب، و زبان سانسکریت) را در یک روایت واحد ادغام کند. این زنجیره هم‌ارزی، تنوع گسترده درون جامعه هند را در قالب یک «ملت هندو» همگون بازتعریف می‌کند، هرچند که در واقعیت، جامعه هندو از نظر طبقاتی، قومی، و زبانی متکثر است (Hansen, 1999).

۲) منطق حذف: در این گفتمان، «دیگران» (مسلمانان و مسیحیان) از زنجیره هویتی حذف می‌شوند تا وحدت درونی تقویت شود. حذف این گروه‌ها نه تنها هویت «هندو» را روشن‌تر می‌کند، بلکه به یک استراتژی بسیج سیاسی و اجتماعی تبدیل می‌شود که بر اساس یک دشمن مشترک عمل می‌کند (Jaffrelot, 2021).

۳) دال‌های شناور و تثبیت هژمونی: لاکلاو و موف معتقدند که هژمونی یک گفتمان، از طریق تثبیت معنایی دال‌های شناور ایجاد می‌شود. در گفتمان هندوتوا، مفاهیمی مانند «ملت»، «هویت»، و «تاریخ» که می‌توانند معانی مختلفی داشته باشند، به‌گونه‌ای تعریف می‌شوند که تنها در چارچوب ناسیونالیسم هندو مشروعیت پیدا کنند.

بر این اساس، گفتمان هندوتوا نه صرفاً یک ایدئولوژی مذهبی، بلکه یک پروژه هژمونیک برای بازتعریف ملت و تاریخ هند در چارچوب ناسیونالیسم هندو است (Laclau & Mouffe, 1985).

رام مادهاو و بازتعریف دال‌های هندوتوا در چارچوب نظری لاکلاو و موف

رام مادهاو، یکی از مهم‌ترین ایدئولوگ‌های معاصر هندوتوا، در آثار خود تلاش کرده تا گفتمان هندوتوا را از یک ایدئولوژی ناسیونالیستی سخت‌گیرانه و انحصارطلب به یک چارچوب گفتمانی منعطف‌تر و تطبیق‌پذیرتر تبدیل کند. در حالی که وی. دی. ساوارکار (Savarkar, 1923) و ام. اس. گولوالکار (Golwalkar, 1980) هندوتوا را با تأکید بر هویت نژادی و دینی هندوها به‌عنوان یک گفتمان بسته و متمرکز بر دیگری‌سازی از اقلیت‌های مذهبی تعریف می‌کردند، مادهاو سعی دارد تا با ارائه یک قرائت فرهنگی و تمدنی از هندوتوا، این گفتمان را با شرایط معاصر جهان مدرن سازگار سازد (Madhav, 2021).

در این راستا، وی مفهوم «هندوتوا» را به عنوان یک دال تهی^۱ در چارچوب نظریه گفتمان لاکلاو و موف (Laclau & Mouffe, 1985) معرفی می کند. بر این اساس، هندوتوا در اندیشه مادهاو دیگر تنها به معنای یک هویت قومی-دینی سخت گیرانه نیست، بلکه به عنوان یک دال شناور، قابلیت تفسیرهای گوناگون را پیدا کرده و به یک مفهوم فراگیر تمدنی بدل شده است. مادهاو برخلاف ساوارکار و گولوالکار (Golwalkar, 1980)، به جای تأکید بر برتری قومی و طرد کامل اقلیت های دینی، تلاش دارد هندوتوا را به هویتی فرهنگی و فراگیر تبدیل کند که در آن، مسلمانان و مسیحیان نیز به عنوان اعضای این تمدن پذیرفته می شوند، مشروط بر پذیرش فرهنگ غالب هندو. این نگاه با آنچه دیال اوپادهیای (Upadhyaya, 1965) تحت عنوان «انسان گرایی یکپارچه» مطرح می کند نیز هماهنگ است، چرا که او نیز برخلاف ساوارکار، بر پیوند ارگانیک تمام شهروندان هند، حتی غیریت های مذهبی، با هویت ملی تأکید داشت.

این تحول در تعریف هندوتوا را می توان از خلال سخنان موهان بهاگوات، رئیس کنونی راشتریه سویم سواک سانگ^۲، در سال ۲۰۱۸ مشاهده کرد. بهاگوات در یکی از سخنرانی های خود، این ایده را مطرح کرد که هندوتوا بدون مسلمانان کامل نخواهد بود: «اگر مسلمانان را نپذیریم، دیگر هندوتوا باقی نمی ماند. هندوتوا همان هویت فراگیر و وحدت بخش هندی است» (Bhagwat, 2018 as cited in Madhav, 2021, 250).

در چارچوب نظریه گفتمان لاکلاو و موف (۱۹۸۵)، این جمله نشانگر تغییر دال های گفتمانی در هندوتوا است. برخلاف سنت پیشین که بر نفی «دیگری» (مسلمانان و مسیحیان) از هویت هندو تأکید داشت (Laclau, & Mouffe, 1985)، اینجا دال «هندوتوا» به مثابه یک دال تهی، بازتعریف شده و به هویتی کل گرایانه و تمدنی تبدیل شده است (Madhav, 2021). مادهاو این ایده را گسترش داده و از «بهاگواتی بهارات» یاد می کند که شامل تمام مردمانی است که در مرزهای جغرافیایی-فرهنگی هند زیسته اند. این ایده، شباهت هایی به اندیشه اوپادهیای درباره «انسان گرایی یکپارچه» دارد، اما با سنت سخت گیرانه گولوالکار و ساوارکار تفاوت هایی بنیادین دارد (Upadhyaya, 1965).

رام مادهاو را می توان مهم ترین چهره در تطبیق و بازتعریف هندوتوا در ساحت مدرن دانست. او تلاش کرده است هندوتوا را از یک ایدئولوژی ناسیونالیستی بسته و انحصاری، به یک پروژه فرهنگی-تمدنی بزرگ تر بدل سازد که تمام گروه های دینی را (البته تحت الشعاع هژمونی هندوئیسم) دربرگیرد. بر اساس نظریه لاکلاو و موف (۱۹۸۵)، او دال های اساسی این گفتمان را از شکل خاص (قوم گرایانه و ستیزه جو) به شکل عام (هویتی تمدنی و فرهنگی) تغییر داده است.

1. Empty Signifier

2. Rashtriya Swayamsevak Sangh (RSS)

این تغییر رویکرد، نشان‌دهنده استراتژی جدید گفتمان هندوتوا برای تسخیر هژمونیک فضای فرهنگی و سیاسی هند معاصر است.

جدول ۱. جدول مقایسه‌ای دال‌های اصلی هندوتوا در اندیشه ایدئولوگ‌های آن (ترسیم از نویسندگان)

دال‌ها / اندیشمندان	وینایاک دامودار ساورکار (۱۹۲۳)	ام. اس. گولواکار (۱۹۳۹-۱۹۴۹)	دیندایال اوپادهیای (۱۹۶۵)	رام مادهاو (۲۰۲۱)
هندوتوا	هویت نژادی- هندویی، ملی‌گرایی بر مبنای خون و خاک	مفهوم ملت یکپارچه بر اساس تمدن هندو	تمدن جامع اما تحت سیطره فرهنگ هندو	هویت تمدنی و فرهنگی هندوستان
نقش مسلمانان	«دیگری» که متعلق به هند نیست	تهدید و عامل تجزیه ملی	غیریت فرهنگی اما بخشی از جامعه هند	پذیرش آنها در هندوتوا مشروط بر پذیرش فرهنگ غالب
هویت ملی	تنها مختص هندوها و بدون جایی برای دیگر ادیان	هویت فرهنگی واحد بر اساس سنت‌های هندو	هویتی مبتنی بر تلفیق تمدن هندو با دیگر گروه‌ها	تلفیق هویت هندو با هویت تمدنی بهارات
رابطه با مدرنیته	رد مدرنیته غربی، بازگشت به گذشته هندو	تأکید بر تمدن کهن هندی اما با رویکرد بازتر به تکنولوژی	مدرنیزاسیون بر اساس ارزش‌های انسانی	پذیرش مدرنیته در کنار تأکید بر فرهنگ ملی

در گفتمان هندوتوا، هر یک از متفکران اصلی آن دال‌های متفاوتی را مطرح کرده‌اند که در طول زمان دستخوش تغییر و بازتعریف شده است. نخستین متفکر این گفتمان، وینایاک دامودار ساورکار (۱۹۲۳)، هندوتوا را به‌عنوان یک هویت نژادی-هندویی معرفی کرد که بر مبنای خون و خاک تعریف می‌شود. در این چارچوب، مسلمانان و سایر اقلیت‌های دینی به‌عنوان «دیگری» مطرح می‌شوند که به هند تعلق ندارند. بنابراین، گفتمان او بر حذف و طرد این گروه‌ها تأکید داشت. این رویکرد، هند را صرفاً متعلق به هندوها می‌دانست و هویت ملی را کاملاً انحصاری تعریف می‌کرد. دال‌های محوری این مرحله شامل «ملت هندو»، «سرزمین مقدس» و «دیگری به‌عنوان تهدید» بود. این نسخه از هندوتوا یک ساختار کاملاً دوگانه را ایجاد می‌کرد که در آن، هندوها به‌عنوان ملت واقعی هند معرفی شده و هرگونه تفاوت مذهبی، یک تهدید وجودی برای یکپارچگی کشور تلقی می‌شد.

در مرحله بعد، ام. اس. گولواکار مفهوم ملت را بر مبنای تمدن هندو گسترش داد و به آن ماهیتی یکپارچه بخشید. در این دیدگاه، تمدن هندو به‌عنوان عنصر اساسی هویت ملی هند مطرح شد و هرگونه تمایز فرهنگی یا مذهبی که با آن سازگار نبود، به‌عنوان تهدیدی برای

تجزیه ملی تلقی می‌شد. دال‌های محوری این گفتمان عبارت بودند از «تمدن هندو»، «ملت یکپارچه» و «تهدید فرهنگی». برخلاف ساوارکار که بر پایه زیست‌شناسی و خون به تعریف هویت پرداخته بود، گولوالکار آن را بیشتر بر اساس تمدن و فرهنگ قرار داد، اما همچنان مسلمانان و دیگر اقلیت‌ها را در موقعیت «دیگری» نگه داشت. این تغییر، نشان‌دهنده یک گذار از نژادگرایی به فرهنگی‌گرایی در هندوتوا بود، اما همچنان حذف «غیریت» را به‌عنوان یک اصل حفظ کرد (Golwalkar, 1980).

دیندایال اوپادهیای، با اصلاح این روایت، هند را به‌عنوان یک تمدن جامع اما تحت سیطره فرهنگ هندو معرفی کرد. در این نگاه، گفتمان هندوتوا دیگر به دنبال حذف کامل اقلیت‌ها نبود، بلکه حضور آن‌ها را مشروط به پذیرش فرهنگ غالب می‌دانست. این تغییر رویکرد باعث شد که دال‌های اصلی هندوتوا به «هویت تمدنی هندو» و «فرهنگ غالب» تبدیل شوند. در این مدل، «دیگری» به‌عنوان یک بیگانه مطلق دیده نمی‌شود، بلکه تنها در صورتی که در فرهنگ هندو حل شود، می‌تواند جزئی از ملت باشد. این گفتمان نوعی حذف نمادین را جایگزین حذف فیزیکی کرد و اجازه داد که اقلیت‌ها در جامعه حضور داشته باشند، اما با پذیرش سلطه فرهنگی هندو. بنابراین، تغییر اساسی این دوره، گذار از گفتمان انحصارگرا به گفتمان جذب‌کننده اما سلطه‌جویانه بود (Upadhyaya, 1965).

در نهایت، رام مادهاو، در قرن بیست‌ویکم، هندوتوا را به‌عنوان یک هویت تمدنی و فرهنگی هندوسانی بازتعریف کرد که دیگر صرفاً بر ملت‌گرایی هندو متمرکز نیست، بلکه تلاش می‌کند با ادغام فرهنگ‌های مختلف درون یک هویت تمدنی مشترک، مشروعیت بیشتری کسب کند. در این دیدگاه، پذیرش مدرنیته در کنار تأکید بر فرهنگ ملی، یک نقطه عطف جدید در گفتمان هندوتوا محسوب می‌شود. دال‌های اصلی این گفتمان «هویت تلفیقی»، «پذیرش مشروط مدرنیته» و «بازگشت به سنت‌های هندو» هستند. در این مرحله، گفتمان هندوتوا از یک روایت کاملاً بسته و انحصاری، به مدلی تبدیل شده که امکان همزیستی درون‌گفتمانی را فراهم می‌کند، اما همچنان سلطه فرهنگی هندو را به‌عنوان پیش‌شرطی برای این همزیستی مطرح می‌کند. به همین دلیل، این روایت مدرن‌تر از هندوتوا، به‌جای حذف مطلق «دیگری»، آن را به‌صورت مشروط و در چارچوب پذیرش فرهنگ هندو می‌پذیرد (Madhav, 2021).

بر اساس این تحلیل، ساختار گفتمان هندوتوا در قرن معاصر به شکل زیر تعریف می‌شود:

۱. دال متعالی: هندوتوا به‌عنوان یک هویت تمدنی و فرهنگی هندو.

۲. دال‌های شناور: «ملت»، «مدرنیته»، «دیگری» (مسلمانان و اقلیت‌ها)، که معنا و جایگاه

آن‌ها در گفتمان‌های مختلف متغیر بوده است.

۳. دال‌های فرعی: «تمدن هندو»، «فرهنگ غالب»، «ملت یکپارچه»، «پذیرش مشروط»، که به تثبیت معنای گفتمان کمک می‌کنند.

۴. زنجیره هم‌ارزی: هندوتوا = تمدن هندو = فرهنگ هندو = هویت ملی = یکپارچگی کشور.

۵. غیریت‌سازی: مسلمانان، اقلیت‌ها و «دیگری»، که در مراحل مختلف یا طرد شده‌اند یا در صورت پذیرش سلطه فرهنگ هندو، پذیرفته شده‌اند.

به این ترتیب، گفتمان هندوتوا از یک ملی‌گرایی نژادی و انحصاری به یک ملی‌گرایی

شکل ۱ منظومه گفتمانی هندوتوا (ترسیم از نویسندگان)

تمدنی و مشروط تغییر کرده، اما همچنان بر برتری فرهنگ هندو به‌عنوان هسته اصلی خود تأکید دارد.

بازسازی گفتمان هندوتوا در دوران معاصر: نقش بی‌جی‌پی، آراس‌اس و سیاست‌های دولت مودی

گفتمان هندوتوا در دوران معاصر، تحت تأثیر حزب بهاراتیا جاناتا و سازمان‌های مرتبط مانند راشتریا سوایامسوک سانگ و ویشو هندو پریشاد^۱، از یک ایدئولوژی فرهنگی به یک نیروی سیاسی مسلط تبدیل شده است. راشتریا سوایامسوک سانگ در سال ۱۹۲۵ در شهر ناگپور تأسیس شد. در آغاز، این سازمان نه یک حزب سیاسی بود و نه حتی یک تشکیلات با برنامه مکتوب، بلکه بیشتر جنبشی ایدئولوژیک و فرهنگی محسوب می‌شد که با هدف ایجاد وحدت میان هندوها و بازتعریف هویت ملی هند شکل گرفت (Madhav, 2021). تأکید بر هند به‌مثابه هندو راشترا^۲، مهم‌ترین محور گفتمانی این سازمان بود که در کانون گفتمان راستگرایی هندویی قرار گرفت.

طبق نظریه گفتمان لاکلاو و موف (Laclau & Mouffe, 1985)، هر گفتمان برای مشروعیت‌بخشی نیازمند دال مرکزی است تا معانی پراکنده را در زنجیره هم‌ارزی گرد آورد؛ نقشی که «هندو راشترا» برای سازمان آراس‌اس ایفا کرده و هند را با هندو بودن معادل می‌سازد. کشوا بالیرام هجوار (دکترجی) با تأکید بر «هندو راشترا»، این گفتمان را بر پایه «نام‌گذاری اقتدارگرایانه» و تبدیل یک ادعا به امر بدیهی بنیان نهاد (Madhav, 2021: 1). سپس گوروجی گولوالکار با مفصل‌بندی عناصر ملت، سنت و مقاومت ضد استعماری، این مفهوم را به هویتی فراگیر تبدیل کرد (Madhav, 2021). در ادامه، سازمان‌هایی مانند وی‌اچ‌پی با معبدسازی، اصلاحات اجتماعی و نفوذ آموزشی، دال مرکزی «هندو بودن» را تثبیت کرده و هم‌زمان به انسجام هندوها و حاشیه‌رانی «دیگری» کمک کردند (Laclau & Mouffe, 1985).

با روی کار آمدن نارندرا مودی در سال ۲۰۱۴، این گفتمان وارد سطح حکمرانی شد. اقداماتی چون لغو ماده ۳۷۰ قانون اساسی در ۲۰۱۹ جهت تحقق شعار «یک ملت، یک سرزمین» (Jaffrelot, 2021)، تصویب قانون اصلاح شهروندی (CAA) برای استثنای مسلمانان مهاجر (Basu, 1998) و بازنویسی کتاب‌های درسی جهت منفی‌افزایی از دوره مغولان (Sharma, 2003)، همگی تلاش‌هایی برای بازتعریف تاریخ و شهروندی بر اساس دال مرکزی هندو و تقابل با اقلیت‌ها بودند. هم‌زمان، بی‌جی‌پی با رقابت بر سر تصاحب دال‌هایی چون شخصیت دکتر آمبدکار و طرح شعارهایی مانند «همراهی همه، پیشرفت همه»، از مفاهیم گفتمانی برای جلب حمایت توده‌ای و تثبیت هژمونی بهره برده است (Fairclough, 1995).

1. Vishva Hindu Parishad (VHP)

۲. هندو راشترا: مفهومی ایدئولوژیک در گفتمان راستگرایی هندویی که هند را به‌عنوان «ملت هندو» تعریف می‌کند و بر برتری فرهنگی و هویتی هندوها در ساختار ملی تأکید دارد.

با این حال، هندوتوا پروژه‌ای بسته و نهایی نیست، بلکه میدانی پویا و ناتمام است (Laclau & Mouffe, 1985; Mouffe, 2000). این ناتمام‌ماندگی در تضاد میان شاخه‌های سنتی آراس‌اس و دولت‌محوری بی‌جی‌پی (Hansen, 1999)، و به‌ویژه شکاف نسلی نمود دارد؛ چنان‌که نقدهای آرون شوری (۲۰۲۵) بر اسطوره‌سازی نسل جدید از سوارکار و انحراف از ایده‌های کلاسیک اوروبیندو و ویوکاناندا، نشان‌دهنده منازعه بر سر دال‌های شناور و دولت‌محوری افراطی است (Shourie, 2025; Laclau, 2005). علاوه بر این، پویایی هژمونیک هندوتوا همواره در تقابل با گفتمان‌های مقاومت اقلیت‌های مسلمان و دالیت‌ها شکل می‌گیرد که با بازخوانی مفاهیم عدالت و چندفرهنگی، ادعای «هندو راشترا» را به چالش می‌کشند.

پویایی درونی گفتمان هندوتوا

از منظر لاکلاو و موف، گفتمان‌های هژمونیک برای بقا نیازمند بازتعریف مداوم دال‌های مرکزی خود هستند. گفتمان هندوتوا نیز از این قاعده مستثنی نیست. برای مثال، تأکید بر گاو به‌عنوان نماد فرهنگی در قوانین و سیاست‌های ایالتی، نمونه‌ای از این بازتعریف است که به تحکیم جایگاه گفتمان کمک کرده است. در عین حال، مقاومت در برابر این سیاست‌ها و اختلاف‌نظرها در میان حامیان گفتمان نشان‌دهنده پویایی و تغییرپذیری آن است. این رقابت‌های درونی نه‌تنها به تقویت گفتمان کمک می‌کنند، بلکه به شکل‌گیری نسخه‌های جدیدی از هندوتوا منجر می‌شوند که ممکن است در آینده ویژگی‌های متفاوتی داشته باشند (Laclau & Mouffe, 1985).

تقویت هویت هندو و تقابل با اقلیت‌ها

طبق نظریه لاکلاو و موف (Laclau & Mouffe, 1985)، هویت‌ها از طریق زبان و گفتمان‌ها ساخته می‌شوند و به‌طور مداوم در برابر تهدیدات، بازتعریف می‌شوند. در این زمینه، گفتمان هندوتوا به‌طور مستمر از «دیگری» به‌عنوان تهدیدی برای هویت هندو بهره می‌برد. این تقابل در سطح رسانه‌ها و سیاست‌های دولتی، به‌ویژه در تصمیمات مهمی مانند لغو ماده ۳۷۰ در کشمیر در سال ۲۰۱۹، به اوج خود می‌رسد. این اقدام که به معنای تغییر وضعیت خاص کشمیر و تجزیه‌ناپذیری آن از هند بود، به‌طور مستقیم به تقویت هویت هندو در این منطقه کمک کرد. در کنار این سیاست‌ها، رسانه‌ها و تبلیغات نیز به‌طور مداوم تصویری از هند به‌عنوان سرزمین هندو را تقویت می‌کنند. در این راستا، آراس‌اس و حزب بی‌جی‌پی با استفاده از رسانه‌ها و کمپین‌های تبلیغاتی، گفتمان هندوتوا را در سطح اجتماعی و سیاسی به شکلی گسترده گسترش داده‌اند. این سیاست‌ها در نهایت منجر به تقویت شکاف‌های اجتماعی و فرهنگی در هند شده‌اند و هویت هندو را به‌عنوان هویت اصلی و مشروع در کشور معرفی می‌کنند.

گفتمان هندوتوا به‌ویژه از طریق سیاست‌های دولت مودی در برابر مسلمانان و دیگر اقلیت‌ها، به‌طور ناخودآگاه موجب شکل‌گیری شکاف‌های عمیق اجتماعی در هند شده است. سیاست‌هایی مانند قانون شهروندی ۲۰۱۹ و لغو ماده ۳۷۰ در کشمیر، به‌طور مستقیم به تقویت هویت هندو در مقابل مسلمانان و دیگر اقلیت‌ها پرداخته‌اند. این سیاست‌ها به‌ویژه در سطح رسانه‌ها و تبلیغات از طریق تکرار تصاویر و شعارهایی مانند «هند برای هندوها» موجب تقویت گفتمان هندوتوا شده است. این گفتمان در تلاش است که هویت هندو را به‌عنوان هویت بومی و اصلی هند معرفی کند و در برابر مسلمانان و اقلیت‌ها که «دیگری» به‌شمار می‌آیند، هویت خود را به‌طور ناخودآگاه تقویت کند. این تقابل‌های اجتماعی و فرهنگی که در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و رسانه‌ای مشاهده می‌شود، به‌طور مستقیم بازتاب‌های خود را در گفتمان هندوتوا می‌یابند و به‌عنوان یک ابزار برای تقویت هویت هندو و تقابل با اقلیت‌ها عمل می‌کنند.

در همین راستا، حتی شعار انتخاباتی مودی با عنوان Sabka Saath, Sabka Vikas (به‌معنای «با هم، برای پیشرفت همگان») نیز نمونه‌ای از بازتولید گفتمانی در چارچوب هندوتوا به‌شمار می‌آید. هرچند این شعار در ظاهر بر همبستگی و توسعه همگانی تأکید دارد، اما در عمل با برجسته‌سازی نقش اکثریت هندو در رهبری فرآیند توسعه و بازنمایی ضمنی اقلیت‌ها به‌عنوان «دیگران» منفعل یا مانع پیشرفت، در جهت تقویت معنایی دال «هندو بودن» به‌مثابه هویت ملی عمل می‌کند. تکرار این شعار در رسانه‌ها و کارزارهای انتخاباتی، شکلی نرم و نهادینه از بازتولید گفتمان هندوتوا را رقم زده که به‌جای طرد آشکار، از سازوکارهای هم‌پوشان معنا برای تثبیت برتری فرهنگی و سیاسی اکثریت استفاده می‌کند.

پیامدهای اجتماعی و سیاسی گفتمان هندوتوا: سیاست، خشونت و هژمونی

گفتمان هندوتوا به‌عنوان پروژه‌ای هژمونیک از سال ۲۰۱۴، فضای سیاسی و اجتماعی هند را به شکل گسترده‌ای تغییر داده است. دال مرکزی «هند به‌عنوان ملت هندو»، که از سوی حزب بی‌جی‌پی و سازمان‌های وابسته مانند آراس‌اس تقویت شده است، مفاهیمی مانند وحدت فرهنگی، بازگشت به تاریخ بومی، و امنیت ملی را به محوریت خود متصل کرده است. یکی از برجسته‌ترین نمونه‌های این گفتمان، پروژه ساخت معبد رام در محل مسجد بابری بود که در دوران نخست‌وزیری نارندرا مودی تکمیل شد. این پروژه علاوه بر تثبیت دال «هندوئیسم به‌عنوان ریشه تمدنی»، تبدیل به نماد فرهنگی و سیاسی شد که از آن برای تقویت هویت هندو بهره‌برداری می‌شود (Jaffrelot, 2020). همچنین نظریه «درون‌زاد آریایی‌ها» و بازتعریف تاریخ با محوریت هندوها، نقش اساسی در تثبیت این هژمونی ایفا کرده است. مانیفست‌های بی‌جی‌پی

این نظریه‌ها را به عنوان ابزار هویتی در بازتعریف سیاست‌های فرهنگی-تاریخی هند ارائه داده‌اند (Jaffrelot, 2020).

در میدان سیاست داخلی، گفتمان هندوتوا فرآیند دیگری‌سازی را به طور فعال تقویت کرده است. به گفته لاکلائو و موف (۱۹۸۵)، گفتمان‌های هژمونیک برای تثبیت معنا نیازمند ایجاد «دیگری» هستند. در این گفتمان، مسلمانان و مسیحیان به عنوان «دیگری» مطرح شده‌اند و قوانین و سیاست‌هایی همچون قانون اصلاح شهروندی و لغو ماده ۳۷۰ قانون اساسی، که به وضعیت ویژه کشمیر پایان داد، این دیگری‌سازی را تقویت کرده‌اند. این سیاست‌ها نه تنها به دال‌هایی مانند امنیت و تمامیت ارضی معنا بخشیده‌اند، بلکه به ایجاد تنش‌های اجتماعی و شکاف‌های عمیق‌تر در جامعه منجر شده‌اند (Sharma, 2003). در عین حال، مقاومت در برابر این سیاست‌ها نشان‌دهنده تغییرپذیری گفتمان هژمونیک است، زیرا گروه‌های مخالف با ارائه روایت‌های جایگزین سعی در بازتعریف دال‌های هویتی دارند.

یکی از ابعاد کمتر دیده شده در پیامدهای گفتمان هندوتوا، شکل‌گیری خشونت نمادین^۱ در عرصه‌های زبانی، فرهنگی و هویتی است؛ خشونتی که مطابق با تحلیل لاکلائو و موف، نه از رهگذر اجبار فیزیکی بلکه از طریق تثبیت دال‌های مرکزی گفتمان و طرد «دیگری» عمل می‌کند (Laclau & Mouffe, 1985). در این چارچوب، «هندوی واقعی» به عنوان سوژه‌ی مرکزی تعریف می‌شود و گروه‌های مسلمان، مسیحی و دالیت‌ها به حاشیه رانده می‌شوند. نمونه‌ای از این خشونت نمادین در سیاست‌های آموزشی دولت‌های هندوملی‌گرا دیده می‌شود؛ جایی که بازنویسی کتاب‌های درسی تاریخ و حذف یا تقلیل نقش مسلمانان و مغولان در شکل‌گیری هند، به بازتولید یک حافظه‌ی جمعی انحصاری منجر شده است (Thapar, 2019).

از سوی دیگر، در گفتمان عمومی و رسانه‌ای نیز با برچسب‌زنی‌هایی چون «ضد ملی»^۲، «ناکسل شهری»^۳ یا «جهاد عشقی»^۴ نوعی طرد نمادین نسبت به مخالفان سیاسی و فرهنگی صورت می‌گیرد. این برچسب‌ها از منظر گفتمان تحلیل انتقادی، ابزاری برای مشروع‌سازی حذف نمادین دیگری و طبیعی‌سازی مرزهای «ما» و «آن‌ها» هستند (Banaji, 2018). حتی در عرصه‌ی زبان سیاسی رسمی، به کارگیری تعبیراتی چون «مادر هند»^۵ یا «کشور هندو»^۶ به گونه‌ای طراحی شده‌اند که تعلق به ملت را منوط به پذیرش یک هویت مذهبی خاص می‌سازند و در نتیجه، به حذف زبانی گروه‌های نامتجانس دامن می‌زنند (Jaffrelot, 2021).

1. Symbolic Violence

2. Anti-national

3. Urban Naxal

4. Love Jihad

5. Bharat Mata

6. Hindutva rashtra

در نهایت، خشونت نمادین در گفتمان هندوتوا، به مثابه شکل نرم‌تر هژمونی فرهنگی، پیش‌زمینه خشونت‌های ساختاری و فیزیکی است. همان‌طور که لاکلاو و موف تأکید می‌کنند، هر گفتمان هژمونیک در ذات خود نوعی حذف را بازتولید می‌کند؛ از این‌رو، گفتمان هندوتوا با ساختن مرزهای هویتی صلب میان «هندو» و «غیرهندو»، بنیانی نمادین برای خشونت‌های اجتماعی بعدی فراهم می‌آورد (Lacau & Mouffe, 1985; Nussbaum, 2007). البته باید توجه داشت که برخی چهره‌ها در درون اردوگاه فکری هندوتوا، همچون رام مادهاو، تلاش کرده‌اند با ارائه‌ی خوانشی تمدنی‌تر و بازتر از هندوتوا، از دوگانگی‌های صلب «ما» و «دیگری» عبور کنند و گفتمان را در قالب فهمی همه‌جانبه‌تر از تمدن و فرهنگ هند بازتعریف نمایند (Madhav, 2021).

نتیجه

این پژوهش با تمرکز بر تحلیل گفتمان هندوتوا و تأثیرات آن بر سیاست داخلی هند در بازه ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۳، به دنبال بررسی این پرسش بود که هندوتوا بر چه دال‌هایی شاکله‌بندی شده و این دال‌ها چگونه در سیاست داخلی هند بازتاب یافته‌اند. فرضیه پژوهش نیز بیان می‌داشت که گفتمان هندوتوا، با وجود نفوذ گسترده در سیاست داخلی، هنوز به یک گفتمان تمام‌عیار هژمونیک تبدیل نشده و در حال تکامل است.

بر اساس چارچوب نظری لاکلاو و موف، هندوتوا از طریق دال مرکزی «هند به عنوان ملت هندو» تلاش کرده است تا زنجیره‌ای از دال‌های شاور مانند معنویت هندو، امنیت ملی، توسعه اقتصادی و تاریخ مشترک را تثبیت کند. این دال مرکزی، همان‌طور که در اندیشه ساوارکار (۱۹۶۹) تبلور یافت، هویت هندو را نه صرفاً دینی، بلکه فرهنگی و تمدنی تعریف می‌کند و با مفاهیمی چون «سرزمین مشترک» و «فرهنگ مشترک» پیوند می‌خورد. تحولات این گفتمان، به ویژه در اندیشه مادهاو (۲۰۲۱)، نشان داد که چگونه هندوتوا تلاش کرده تا خود را به یک دال تهی و فراگیرتر تبدیل کند، به طوری که حتی حضور اقلیت‌ها را نیز (مشروط بر پذیرش فرهنگ غالب) در بر بگیرد. با این حال، شکاف‌ها و اختلافات داخلی میان حامیان این گفتمان در مورد تفسیر این دال‌ها، هژمونی آن را با چالش مواجه کرده است. به عنوان نمونه، شخصیت آمبدکار به عنوان نماد دالیت‌ها، هم توسط حزب بی‌جی‌پی و هم توسط احزاب سکولار مورد بازنمایی قرار گرفته است، که این امر نشان‌دهنده رقابت گفتمانی برای تصاحب دال‌های کلیدی است.

در میدان سیاست داخلی، گفتمان هندوتوا فرآیند دیگری‌سازی را به طور فعال تقویت کرده است. بر اساس نظریه لاکلاو و موف، گفتمان‌های هژمونیک برای تثبیت معنا نیازمند ایجاد «دیگری» هستند. در این گفتمان، مسلمانان و مسیحیان به عنوان «دیگری» مطرح شده‌اند و قوانین و سیاست‌هایی همچون قانون اصلاح شهروندی در سال ۲۰۱۹ و لغو ماده ۳۷۰ قانون

اساسی در کشمیر در سال ۲۰۱۹، که به وضعیت ویژه کشمیر پایان داد، این دیگری سازی را تقویت کرده اند. این سیاست ها نه تنها به دال هایی مانند امنیت و تمامیت ارضی معنا بخشیده اند، بلکه به ایجاد تنش های اجتماعی و شکاف های عمیق تر در جامعه منجر شده اند. با این حال، این فرآیند در مقابل مقاومت های اجتماعی و سیاسی قرار گرفته است. گفتمان های سکولار، جنبش های حقوق اقلیت ها و تلاش های احزاب مخالف برای بازتعریف هویت ملی هند، موانعی جدی در برابر این گفتمان ایجاد کرده اند. در نتیجه، جامعه هند همچنان در وضعیتی از تنش گفتمانی قرار دارد که مانع از تسلط کامل هندوتوا به عنوان یک گفتمان هژمونیک شده است.

رسانه ها، سینمای بالیوود و موسیقی های ناسیونالیستی ابزارهایی مهم در تثبیت و بازنمایی هندوتوا بوده اند. سینمای بالیوود، به ویژه پس از سال ۲۰۱۴، به ابزاری برای بازنمایی و تبلیغ گفتمان هندوتوا تبدیل شده و فیلم هایی مانند «پرونده های کشمیری»، «تانهاجی: جنگجوی ناشناخته»، «کسری» و «امپراتور پرتویراج» تاریخ را به شکلی تحریف شده روایت می کنند تا تصویری ملی گرایانه از هندوتوا ارائه گردد. موسیقی هندوتوا پاپ نیز با شعارهای سیاسی و اشارات مذهبی، به ایجاد هویت جمعی هندو و بسیج افکار عمومی کمک کرده است. شعارهای انتخاباتی حزب بی جی پی، مانند «همراهی همه، پیشرفت همه»، در کنار سیاست هایی چون لغو ماده ۳۷۰ و تأکید بر ساخت معبد رام به عنوان نماد ملی، بازنمایی هندوتوا را در سیاست داخلی تقویت کرده است.

در عین حال، سیاست داخلی، به ویژه رقابت های انتخاباتی، نقش مهمی در پیشبرد این گفتمان ایفا کرده است. این رقابت ها سبب شده است که هندوتوا، به جای تثبیت یک دال مرکزی ثابت، با گفتمان های دیگر در تعامل و تقابل باشد و همچنان به تکامل خود ادامه دهد. این پژوهش نشان داد که هندوتوا نه یک پروژه ثابت، بلکه یک فرایند پویا و در حال شدن است. تنوع فرهنگی و دینی هند، همراه با مقاومت های گفتمانی داخلی، مانع از تبدیل آن به یک گفتمان هژمونیک تمام عیار شده است. با این حال، تلاش های مداوم برای بازتعریف هویت ملی هند و تثبیت دال های هندوتوا در سیاست داخلی نشان می دهد که این گفتمان همچنان در مسیر تکامل قرار دارد. انتخابات، به عنوان مهم ترین میدان این تحولات، نقشی کلیدی در تعریف مسیر آینده هندوتوا ایفا خواهد کرد.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش های دیگران، داده سازی یا جعل داده ها، منبع سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش شوندگان می باشد، رعایت

کرده‌اند.

سیاسگزاری

نویسندگان مقاله مراتب سیاسگزاری خود را از دانشکده مطالعات جهان به‌جهت فراهم کردن شرایط انتشار مقاله اعلام می‌دارند.

References

- Banaji, S. (2018). Viral violence: Disinformation and the Indian public sphere. Media@LSE Working Paper.
- Basu, S. (1998). Religious Revivalism as Nationalist Discourse: Swami Vivekananda and New Hinduism in Nineteenth-Century Bengal. New Delhi: Oxford University Press.
- Bhagwat, M. (2018). Speech at three-day lecture series, Delhi. As cited in Madhav, R. (2021).
- Fairclough, N. (1995). Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. London: Longman.
- Golwalkar, M. S. (1980). Bunch of Thoughts. Sahitya Sindhu.
- Halder, M. K. (1977). Renaissance and reaction in nineteenth century bengal: Bankim Chandra Chattopadhyay. Minerva Associates.
- Hansen, T. B. (1999). The saffron wave: Democracy and Hindu nationalism in modern India. Princeton University Press.
- Howarth, D. (2018). Discourse. (R. Ghasemi, Trans.) Tehran: Andisheh Ehsan Publication.
- Jaffrelot, C. (1998). The Hindu Nationalist Movement in India. Columbia University Press.
- Jaffrelot, C. (2020). The Hindu nationalist movement and the shaping of modern India. Oxford University Press.
- Jaffrelot, C. (2021). Modi's India: Hindu Nationalism and the Rise of Ethnic Democracy. Princeton University Press.
- Jorgensen, M., & Philips, L. (2002). Discourse Analysis as Theory and Method. London: SAGE Publications.
- Laclau, E. (1993). Power and Representation. In M. Poster, Politics, theory and contemporary culture. New York: Columbia University Press.
- Laclau, E. (2005). On Populist Reason. Verso.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics. Verso.

- Madhav, R. (2021). The Hindutva paradigm: Integral humanism and the quest for a non-Western world order. Rupa Publications.
- Mouffe, C. (2000). The Democratic Paradox. Verso.
- Nash, K. (2010). Contemporary Political Sociology: Globalization, Politics, and Power. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd.
- Nehru, J. (1946). The discovery of India. Signet Press .
- Nussbaum, M. C. (2007). The clash within: Democracy, religious violence, and India's future. Harvard University Press.
- Pal, B. C. (1910). The soul of India: A constructive study of Indian thoughts & ideals. Choudhury & Choudhury.
- Savarkar, V. D. (1923). Hindutva: Who is a Hindu? Veer Savarkar Prakashan.
- Savarkar, V. D. (1969). Hindutva: Who is a Hindu? S. G. S. Publications.
- Sen, A. (2005). The argumentative Indian: Writings on Indian history, culture and identity. Allen Lane.
- Sharma, J. (2003). Hindutva: Exploring the Idea of Hindu Nationalism. Penguin Books.
- Shourie, A. (2025). The New Icon: Savarkar and the Facts. Penguin Viking.
- Soltani, A. (2005). Power, Discourse, and Language: Mechanisms of Power Flow in the Islamic Republic of Iran. Tehran: Ney Publication. **[In Persian]**
- Thapar, R. (2019). Voices of dissent: An essay. Seagull Books.
- Tharoor, S. (2018). Why I Am a Hindu. Aleph Book Company .
- Upadhyaya, D. (1965). Integral humanism. Bharatiya Jana Sangh Publications.

COPYRIGHTS

©2023 by the University of Tehran. Published by the University of Tehran Press. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

